

Ioan IANOȘ • Natașa VĂIDIANU • Cristian TĂLÂNGĂ

GEOGRAFIE URBANĂ ȘI RURALĂ

EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2015

Colecția PĂMÂNTUL – CASA NOASTRĂ

Redactor: Gheorghe Iovan

Tehnoredactor: Ioan Ianoș, Natașa Văidianu

Coperta: Monica Balaban, Cristian Tălângă

Editura recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.) și inclusă de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

**CENTRUL INTERDISCIPLINAR DE CERCETĂRI AVANSATE ASUPRA
DINAMICII TERITORIALE (CICADIT)**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

IANOȘ, IOAN

Geografie urbană și rurală / Ioan Ianoș, Natașa Văidianu,
Cristian Talângă. - București : Editura Universitară, 2015

Bibliogr.

ISBN 978-606-28-0258-5

I. Văidianu, Natașa

II. Talângă, Cristian

911.2/.3

DOI (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062802585

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2015

Editura Universitară

Editor: Vasile Muscalu

B-dul N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București

Tel.: 021 – 315.32.47 / 319.67.27

www.editurauniversitara.ro

e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021-315.32.47 / 319.67.27 / 0744 EDITOR / 07217 CARTE

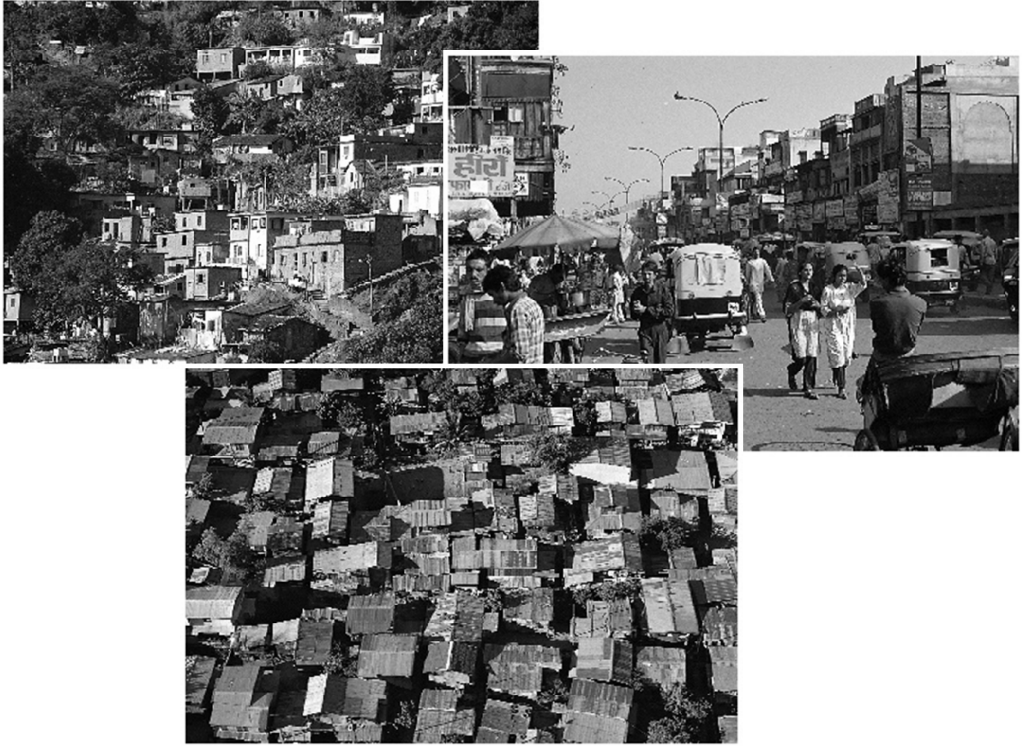
comenzi@editurauniversitara.ro

O.P. 15, C.P. 35, București

www.editurauniversitara.ro

CUPRINS

INTRODUCERE	5
PARTEA I	9
GEOGRAFIA URBANĂ	9
CAPITOLUL 1.	11
GEOGRAFIA URBANĂ: CONCEPT ȘI TEORIE	11
1.1 GEOGRAFIA URBANĂ ÎN CONTEXTUL ȘTIINȚELOR GEOGRAFICE	11
1.2 DEFINIȚIA GEOGRAFIEI URBALE	12
1.3 EVOLUȚIA GÂNDIRII ÎN GEOGRAFIA URBANĂ	14
1.4 ȘCOALA ROMÂNEASCĂ DE GEOGRAFIE URBANĂ	23
1.5 CARACTERUL GEOGRAFIC INTEGRATOR AL GEOGRAFIEI URBALE	28
CAPITOLUL 2.	31
ORAȘUL ȘI STRUCTURA SA MAJORĂ	31
2.1 ORAȘUL CA ENTITATE STRUCTURAL-DINAMICĂ ÎN GEOGRAFIA URBANĂ	31
2.2 ORAȘUL, CA ENTITATE OPERAȚIONALĂ ÎN GEOGRAFIA URBANĂ	38
2.3 ORAȘUL CA SISTEM TERMODINAMIC ȘI INFORMAȚIONAL OPTIMAL DESCHIS	39
2.4 STRUCTURA MAJORĂ A ORAȘULUI	41
2.5 DINAMICA ORAȘULUI	43
CAPITOLUL 3.	65
ORAȘELE: DE LA GLOBAL LA LOCAL	65
3.1 POZIȚIA GEOGRAFICĂ	66
3.2 FACTORII DE LOCALIZARE ȘI EXTINDERE A SITURILOR URBALE	72
CAPITOLUL 4.	75
STRUCTURA INTERNĂ A ORAȘELOR	75
4.1 MORFOLOGIA URBANĂ	75
4.2 DINAMICA FORMEI, CONSECINȚĂ A PROCESULUI DE EXTINDERE A ORAȘULUI	83
4.3 PLANUL ORAȘULUI	92
PARTEA II	101
GEOGRAFIA RURALĂ	101
CAPITOLUL 5.	103
CONTEXTUL ȘI STRUCTURA RURALULUI CA RĂSPUNS LA SCHIMBĂRILE ECONOMICE	103
5.1 FACTORII DE GRUPARE A HABITATULUI RURAL	103
5.2 HABITATUL RURAL DISPERSAT	107
5.3 DIVERSITATEA TIPURILOR DE SAȚE	111
5.4 STRUCTURA REȚELEI DE HABITAT RURAL	112
5.5 FORMA SAȚELOR	113

INTRODUCERE

Geografia, pe scurt și pentru specialiști, este știința organizării spațiului. Pe de o parte încearcă să descifreze realitatea geografică tot mai complicată, identificând procesele intime care se desfășoară în spațiu inclusiv legile lor, iar pe de altă parte încearcă să prezinte variante optime de armonizare a relațiilor dintre componentele geografice, pentru eficientizarea acțiunii umane și susținerea perpetuă a dezvoltării. Este cert că realitatea teritorială are un grad de complexitate tot mai mare și că această caracteristică se multiplică indefinit prin modificarea esențială a unei componente sau a unor structuri spațiale. În același timp, această realitate are o dinamică foarte accentuată, care se datorează atât unor forțe interne, cât și externe spațiului respectiv. Trecerea de la un stadiu de complexitate la altul tot mai frecvent se realizează instantaneu, hazardul având un rol determinant în noile configurații teritoriale.

Pentru marea masă a populației, geografia este cunoașterea Terrei, însemnând localizarea statelor, a capitalelor, a marilor orașe, a râurilor, munților și câmpiilor. Deseori, acestea sunt prezentate în ordine ierarhică sau relevându-se spectaculosul, ajungându-se la diminuarea sau eliminarea completă a conținutului științific al acestei discipline. Elanul exagerat al unor acțiuni pe această linie are darul de a insufla o percepție similară și în rândul unor specialiști aparținând altor discipline, care limitează geografia doar la descrierea și explicația primară a unor elemente de pe Terra. Efectele sunt dezarmante asupra științei geografice, care se vede tot mai mult eliminată din contextul științific actual, cu toate că este, poate, în condițiile globalizării mondiale, știința cu cele mai mari potențe în a analiza și a prognoza evoluția planetei noastre.

Acum când localul trebuie cunoscut în integralitatea sa, când acțiunile de la nivelul său sunt esențiale pentru forma și dinamica regionalului, când efectele regionale se percep la scară națională sau continentală, cu o întârziere ce complică dinamica fenomenelor la scară planetară, geografia poate să-și afirme rolul prin caracterele sale științifice, prin perfecționarea metodologiei de cercetare.

Dacă la începutul secolului geografia, mai ales cea franceză, își definise foarte clar obiectivul, reprezentat de studierea raportului dintre om și mediile naturale. Mult

mai târziu a avut loc un proces de fragmentare a preocupărilor, detașându-se cele din domeniul ecologiei și al abordărilor structuraliste. Caracterul globalist al geografiei, acela de a studia realitatea geografică nedisociată (cum remarcă strălucitor V. Mihăilescu)¹, își pierde din importanță în fața forțelor ce conduc la o specializare exagerată pe subramuri, ce se apropie prea mult uneori de alte științe. Dezbaterile inutile, care continuă și astăzi, asupra disciplinei, obiectului și metodelor de cercetare plasează geografia într-o poziție foarte incomodă. Practic, este amenințată pe de o parte de divergența forțelor interne, care riscă să producă mari fracturi, iar pe de altă parte de agresiunea tot mai evidentă a altor științe, care sub masca abordării spațiale a fenomenelor își pierd obiectul de studiu, transgresând în sfera geografiei.

Aceste frământări interne au determinat o diminuare a preocupărilor pe linia elaborării unei metodologii de cercetare foarte clare în domeniul analizelor geografice globale. Răspunsul tardiv al geografiei la problemele contemporaneității, conservatorismul în ce privește metodele de cercetare fac ca geografia să își piardă tot mai mult din poziția pe care o ocupa altădată în analizele globaliste, iar promotorii săi, geografi, să nu poată fi considerați parteneri capabili de a construi soluții pertinente asupra schimbărilor care au loc la diferite scări. Ca urmare, la o analiză mai atentă a arsenalului metodologic pe care îl posedă astăzi geografia în acest domeniu, reiese clar caracterul său firav, mai puțin capabil să răspundă în întregime la provocările noului început de mileniu.

Ultimele evoluții ale societății, care relevă pe de o parte legătura tot mai strânsă între comunitățile urbane și rurale, între acestea și teritoriu, până la scară planetară, au avut darul de a impulsiona preocupările geografilor pe linia implicării directe în procesele de dezvoltare durabilă locală și regională, de analiză a efectelor pe care le provoacă schimbările globale și a cauzelor ce accelerează aceste schimbări. De altfel, acțiunile întreprinse de UIG și de comisiile sale de specialitate se focalizează tot mai mult pe studiul impactului complex pe care îl au aceste schimbări globale. Aceste preocupări sunt tot mai bine puse în evidență de estomparea diferențierilor dintre tematicile de studiu ale comisiilor de specialitate, în sensul că tot mai multe dintre comisiile specializate altădată pe studiul elementelor fizico-geografice au incluse chiar în titulatură elemente de natură antropică și invers, cele de geografie umană reconsideră mediul cu valențele sale complexe.

Una din problemele fundamentale pe care și le pune geografia actuală este și aceea de a explica formarea marilor “dinozauri” urbani, dar și a orașelor în general, care

---

¹ Mihăilescu V., *Geografie teoretică*, Edit. Academiei, București, 1968.

pe lângă avantajele de netăgăduit, generează noi provocări lumii, noi probleme a căror rezolvare trebuie neîntârziat depistată. Poate că orice cetățean al acestei planete s-a întrebat vreodată: De ce oamenii și activitățile lor sunt atât de inegal repartizate pe suprafața globului? De ce, de-alungul istoriei, a fost marcantă tendința de regrupare a oamenilor, de aglomerare a lor și de constituire a acestor concentrări umane, numite orașe? Așa cum se remarca în concluziile volumului "*Penser la Ville. Theories et modes*", răspunsul este dat chiar de analiza interacțiunilor umane. Pentru a se proteja de un mediu frecvent ostil, cel puțin la începutul procesului de urbanizare, pentru a pune în valoare caracterul sociabil al ființei umane, pentru a produce și a schimba produsele lor oamenii au manifestat un interes firesc de a se regrupa. Alături de acest proces de regrupare foarte puternic și deosebit de manifest în anumite perioade istorice inclusiv astăzi, se manifestă și un alt proces de dispersare, care are la origine dorința de a exploata mai bine resursele spațiului, de a menține identitatea grupului, de a evita fenomene negative, tipice aglomerației peste un anumit prag. Din această dublă tendință de concentrare-dispersare s-a născut peisajul actual care cuprinde concentrări umane de diferite mărimi, care se asociază în sisteme de așezări (orașe și sate) și care au în proprietate un anumit spațiu.

Între aceste așezări umane orașul s-a remarcat dintotdeauna, ca fiind locul principal în care s-au născut cele mai importante idei ale progresului și din care acestea, materializate în elemente de civilizației s-au răspândit pretutindeni. Din cele mai vechi timpuri, caracterizate prin viață urbană, oamenii au observat capacitatea orașului de a organiza spațiul și societatea, încercând să-i valorifice potențialul de care dispunea. Ei au fost fascinați de farmecul și capacitatea de atracție a sa, pe de o parte, dar și neliniștiți, câteodată prudenți vis-à-vis de pericolele care se ascund în acesta. În aceste condiții, orașul a reprezentat un obiect de analiză și de reflecție fiind prezent în literatură, artă și știință. Geografia, care de la începuturile sale s-a detașat prin descrierea și explicarea realului, a acordat o mare atenției fenomenului urban, pe care îl consideră ca una dintre cele mai importante caracteristici ale lumii contemporane. Prin ramura sa specializată în analiza acestui fenomen, geografia urbană, se caută răspunsuri la configurații prezente, dar mai ales depistarea formelor pe care le poate îmbrăca fenomenul urban, pornind de la schimbările care au loc în domeniul climatului, economiei, informatizării lumii, internaționalizării relațiilor complexe, dizolvării tot mai rapide a granițelor în euforia globalizării.

---

² Concluzii semnate de redactorii volumului: Huriot J.M., Derycke P.H., Pumain D., apărut în Edit. Anthropos, Paris, 1996.

PARTEA I

GEOGRAFIA URBANĂ

CAPITOLUL 1.

GEOGRAFIA URBANĂ: CONCEPT ȘI TEORIE

1.1 Geografia urbană în contextul științelor geografice

Principalele ramuri ale geografiei sunt geografia fizică și geografia umană, la care unii autori adaugă, pe bună dreptate, geografia regională. Primele două au evident obiecte diferite, metode de cercetare relativ diferite, ceea ce pune, în mod firesc, o întrebare fundamentală: dacă geografia este o știință, atunci este naturală sau socială? Sau ambele la un loc? Școala vidaliană plasa geografia ca o știință a sintezei celor două aspecte: natural și uman, pe când noua geografie plasează geografia fizică într-o poziție subsidiară. Ultimele cercetări întreprinse demonstrează că răspunsul la această dilemă a geografiei vine din partea spațiului geografic. Acesta trebuie conceput ca un coprodus al proceselor sociale și naturale plasate în poziții simetrice. Putem admite în aceste condiții că producția de spațiu geografic este un spectacol cu doi impresari: natura și societatea (P.Pech, H.Reynauld, 1992)³.

Geografia regională este percepută în două moduri total diferite: unii geografi când discută de geografie regională se referă la regiuni diferite ale planetei, ale unei țări sau ale unui spațiu de o anumită extindere, iar alții la analiza intercorelativă a componentelor geografice dintr-un spațiu specific numit regiune. În primul caz, adesea regiunile analizate sunt unități administrative, unități de relief sau regiuni economice, iar analizele se fac de regulă în cel mai pur stil monografic. În cel de-al doilea caz, sunt exigențe sporite la definirea regiunilor, ca entități spațiale, iar analizele au în vedere depistarea unor factori determinanți, a unor efecte regionale, urmare a relațiilor complexe dintre componentele geografice, elemente de organizare a spațiului la aceste nivele.

Întrucât lucrarea de față este axată pe o tematică specifică geografiei urbane în contextul științelor geografice, accentul îl vom pune pe individualizarea

---

³ P.Pech, H. Reynauld – *Geographie physique*, PUF, Paris, 1992

subramurii Geografia Umană. În esență geografia umană studiază omul și activitățile sale în relații reciproce și cu mediul geografic cu care interacționează. Unii geografi nu includ în cadrul geografiei umane activitățile economico-sociale, culturale și politice, restrângând sfera doar la geografia populației și așezărilor. Acest punct de vedere este însă foarte îngust și contravine caracterului antropocentric al activităților menționate, care cunosc variații teritoriale în strânsă dependență cu factorul uman.

Geografia umană cuprinde ca subramuri distincte geografia economică (ce se ocupă cu studiul geografic al fenomenelor economice), geodemografia (geografia populației), geografia socială, geografia culturală, geografia comportamentală și geografia așezărilor umane. Această ultimă subramură are un caracter integrator la nivelul geografiei umane, deoarece analiza așezărilor rurale și a așezărilor urbane presupune un studiu complex al tuturor aspectelor de geografie umană. Atenția care se dă acestei subramuri trebuie să fie mult mai evidentă, pentru că în mod firesc se fac corelații cu elemente ale cadrului natural, dar se și prezintă forme concrete de organizare a spațiului, făcându-se estimări ale unor evoluții viitoare. Geografia așezărilor urbane sau geografia urbană reprezintă una dintre cele mai sistematice și adaptative ramuri ale geografiei umane și geografiei în general.

1.2 Definiția geografiei urbane

Geografia urbană studiază apariția, structura internă și dinamica orașului, raportul său cu teritoriul adiacent, relațiile cu alte așezări, repartitia geografică și rolul orașelor în structurarea spațiului. În majoritatea dicționarelor este considerată ca subramura geografiei umane care studiază arealele urbane⁴. Orașul reprezintă, deci, principalul său obiect de studiu, la care se adaugă alte categorii de așezări urbane (așezări de tip urban, comune urbane, comune suburbane, localități rurale asimilate urbanului ș.a.m.d.), inclusiv așezările rurale cu spațiul lor de susținere, aflate sub influența sa directă. Mai general vorbind, geografia urbană se ocupă cu analiza dimensiunilor spațiale ale fenomenului urban (distribuție, structură și proces) așa cum se oferă observatorului extern, cât și ca spațiu în care trăiesc locuitorii Terrei⁵.

---

⁴ "The Dictionary of Human Geography", ed. R.J. Johnston, Basil Blackwell Publisher Limited, Oxford, 1981.

⁵ Pentru detalii vezi Cosinschi M., Racine J.B., *Geographie urbaine*, în vol. Les concepts de la Geographie Humaine, 3-eme ed., 1994.

Orașul însă nu reprezintă entitatea teritorială aflată exclusiv în studiul geografiei urbane. În egală măsură acesta constituie obiectul de studiu al altor discipline precum urbanismul, arhitectura, sociologia urbană, economia urbană, ecologia urbană. Toate acestea analizează orașul din unghiuri de vedere diferite, limitate mai mult sau mai puțin la domeniul științelor respective. Tendințele de interdisciplinaritate tot mai prezente și-au pus amprenta și asupra acestor discipline, ca de altfel și asupra geografiei urbane, încât orașul a devenit un domeniu de mari interferențe științifice.

Prin definiție, orașul constituie un obiect de studiu fascinant, complex și foarte dinamic în ciuda mării sale stabilități. Oferta sa ca laborator de studiu a trezit interesul unor științe fundamentale generale, precum fizica, matematica și biologia. Pe de o parte acesta oferă elemente noi care ajută aceste științe să-și fundamenteze teoriile de bază, iar pe de altă parte acesta constituie un cadru ideal de validare a altor teorii emise anterior. Pentru geografi contactul cu disciplinele implicate în analiza orașului este benefic, pentru a depista mai clar nișa de cercetare specifică, dar și pentru a cunoaște mai bine procesele intime care se petrec în organismele urbane. Analogiile pe care le fac cu procese similare din fizică și biologie, alături de formalizarea relațiilor intra- și interurbane determină sporirea șanselor de dialog cu parteneri interesați la rândul lor într-o validare mai rapidă a cercetărilor lor fundamentale.

Geografii urbaniști sunt de acord cu trei puncte de vedere asupra fenomenului urban:

- a) *descriptivist*, care implică individualizarea și descrierea structurii interne a spațiilor urbane propriu-zise, inclusiv a proceselor care se petrec în acestea; la acestea se adaugă relațiile dintre ariile urbane, care pot fi apreciate direct sau indirect;
- b) *interpretativ*, care presupune examinarea diferitelor căi în care populația urbană înțelege și reacționează la modelele elaborate de specialiști și la procesele individualizate; pe baza acestor interpretări se formează atitudini și se fundamentează principalele intervenții umane;
- c) *explicativ*, ce semnifică descoperirea forțelor care stau în spatele acestor configurații generale și a proceselor, care asigură dinamica fenomenului urban. În acest caz se pot distinge două tipuri de explicații: cele care justifică procesele generale, care au loc la nivelul orașului, dar și procesele aparent secundare, care poartă amprenta puternică a specificului⁶.

---

⁶ Short J.R., *An introduction in Urban Geography*, Routledge and Keegan Paul, London, 1984

Cele trei puncte de vedere au coexistat, dar accentul s-a schimbat de la o etapă la alta, ceea ce a condus la transformarea geografiei urbane în ultimul secol într-o veritabilă disciplină științifică. Aceasta înseamnă că geografia urbană a înregistrat o dinamică permanentă, fiind una dintre cele mai puțin conservatoare discipline geografice. Astfel, în decursul istoriei sale geografia urbană s-a detașat printr-o serie de mutații, în raport de modul în care geografii au pătruns în intimitatea urbanului. Totodată aceste mutații trebuie conectate cu schimbările radicale din domeniul filosofiei, din domeniile științelor apropiate prin obiectul de studiu.

1.3 Evoluția gândirii în geografia urbană

Geografia urbană actuală și disciplinele apropiate au o istorie lungă a modelelor și teoriilor formulate în înțelegerea orașului și a proceselor de urbanizare, în general. Primele lucrări de geografie urbană apar la sfârșitul sec.XIX, fiind efectuate de istorici și de statisticieni. Primul dintre geografi care a efectuat o descriere sistematică de geografie urbană a fost Elisee Reclus⁷, într-un studiu asupra orașelor mari din Franța.

În general, este unanim recunoscută apariția geografiei urbane odată cu lucrarea lui Raoul Blanchard întreprinsă asupra orașului Grenoble, la începutul sec.XX⁸. Primul manual de geografie urbană este scris, însă, mult mai târziu și aparține unui urbanist francez, Pierre Lavedan⁹.

În evoluția gândirii din domeniul geografiei urbane pot fi individualizate câteva etape distincte, care au avut o contribuție importantă la consolidarea teoretică și metodologică a acestui domeniu. Cu evidente continuități și interferențe această divizare temporală a evoluției gândirii se bazează pe dominanța unor concepții și metodologii de cercetare și nu pe dispariția celor anterioare, care ar fi fost înlocuite de următoarele. Ca urmare distingem următoarele principale etape:

A) Etapa descriptivistă și explicativă, ce a dominat cercetările efectuate asupra orașului în sec.XIX și la începutul sec.XX. Aici pot fi introduse în

---

⁷ Elisee Reclus (1830-1905) a fost autorul celebrei *Geografii Universale* (prima din cele trei care vor fi scrise în următorul veac), scrisă de el însuși între 1876 și 1890 (câte un volum pe an, fiecare însumând circa 800 de pagini).

⁸ Blanchard R., *Grenoble, etude de geographie urbaine*, Paris, A.Collin, 1912.

⁹ Lavedan P., *Geographie des villes*, Paris, Gallimard, 1936.

principal școlile germană, franceză și Școala de la Berkeley. Principalii autori se rezumau la a explica și a interpreta unele dintre formele îmbrăcate de dezvoltarea orașelor, diferențierile regionale și relațiile cu teritoriul. În aceste abordări sistematice timpurii un loc important l-au deținut analizele concentrate pe *sit, situație și morfologie urbană*. Studiile de la începutul sec.XX au privit în principal caracteristicile fizice (sit și situație), ca factor determinant în localizarea și dezvoltarea așezărilor umane. Acest punct de vedere a fost implicat în multe abordări istorice atât în studii rurale, cât și asupra orașelor care au crescut ca mărime și complexitate. Factorii de localizare inițială au tins să fie ascunse de scara urbanizării subsecvente sau și-au pierdut din importanță întrucât arealele urbane s-au schimbat ca formă și funcție. Morfologia urbană a fost o direcție importantă a geografiei urbane pentru acel timp. Aceasta s-a dezvoltat puternic îndeosebi în universitățile germane la începutul sec.XX, fiind inițial o abordare descriptivă pentru a înțelege dezvoltarea urbană prin examinarea fazelor de creștere a ariilor urbane. Folosind evidența de la construcții și mărirea loturilor de construcții s-a trecut la clasificarea orașelor în funcție de fazele lor de creștere. În timp ce această abordare a fost puternic criticată în perioada anilor 1950-1960, a fost înlocuită cu alta mai științifică ce a existat până în anii 1980. Lucrările recente s-au concentrat pe rolurile arhitecților, planificatorilor și ale altor manageri în producția formei și design-ului ariilor urbane.

B) Etapa gândirii în spiritul economiei spațiale, fundamentată în prima jumătate a sec.XX și în special în perioada dintre cele două războaie mondiale. Condițiile care au favorizat translația gândirii din domeniul geografiei urbane spre cel al economiei spațiale și invers au fost reprezentate de patru elemente importante și anume: dezvoltarea și efectele benefice pe care le-a avut asupra economiei liberalismul vest-european; rezultatele formidabile obținute în timpul lui Roosevelt, prin amenajarea primei unități regionale, Tennessee Valley Authority (1933), rezultatele obținute de fosta URSS în domeniul dezvoltării planificate și importanța pe care o acordă Hitler infrastructurii, ca factor de dezvoltare economică. În acest ultim caz, trebuie subliniat faptul că Walter Christaller, fost consilier al lui Hitler în domeniul dezvoltării teritoriale, aplicând modelele sale în Bavaria și în Polonia, a fundamentat teoria locurilor centrale, rămasă celebră în literatura dedicată orașului (Fig. 1).

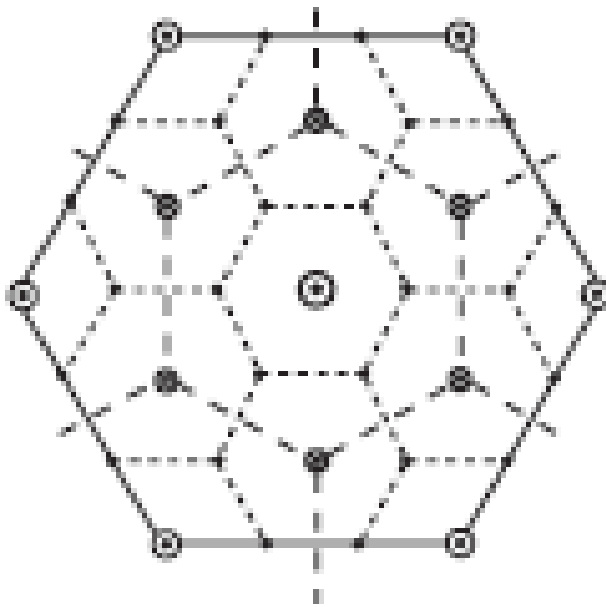

Fig. 1. Dispunerea ierarhică și spațială a locurilor centrale

C) Etapa gândirii cantitative (1950-1970), cunoscută ca și etapa “Noii geografii”. Contextul științific se modifică radical, încercându-se transpunerea în domeniul social sau al dezvoltării teritoriale a unor rezultate obținute de ingineri, înalt specializați în perioada războiului, în domenii tehnice de vârf. Știința postbelică are suficiente exemple, îndeosebi americane, în care progrese semnificative au fost aduse de specialiștii în tehnică militară în domenii economice, dezvoltării urbane și regionale. Un exemplu concludent îl constituie specialistul în hidraulică J.W.Forrester, care a scris printre nenumărate lucrări economice, lucrări asupra viitorului etc. și o lucrare monumentală asupra fenomenului urban¹⁰. Progresul cunoașterii sistemelor oscilante face să se înțeleagă importanța buclelor de retroacțiune (feed-backs), care asigură reglarea evoluției sistemelor, în general. Era absolut firesc ca astfel de idei să încerce a fi aplicate și în domeniile economice, sociale, urbane. La acestea mai trebuie adăugată contribuția deosebită a lui Ludwig von Bertalanffy¹¹ la dezvoltarea științelor prin fundamentarea teoriei sistemelor.

¹⁰ Forrester, J.W., “*Urban Dynamics*”, MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 1969.

¹¹ Bertalanffy L. von, “*General System Theory*”, Braziller, New York, 1968. Unele din principalele sale idei au fost publicate în deceniul VI, remarcându-se lucrarea “*Problems of Life*”, apărută în Harper Torch Books, New York, în anul 1960. Primele idei însă asupra sistemelor le-a lansat încă din perioada interbelică, dar, inexplicabil, au fost neglijate de comunitatea științifică circa trei decenii. Este vorba de lucrarea “*Theoretische Biologie*”, publicată în anul 1932, la Berlin.

Aceasta îi va fascina pe geografi, care timp de câteva decenii vor construi metodologii mai mult sau mai puțin viabile pe baza acestei teorii.

În această perioadă se redescoperă modelele clasice de localizare a activităților economice, respectiv al lui von Thunen, pentru localizarea activităților agricole, al lui Weber pentru localizarea activităților industriale, ale lui Christaller și apoi Losch pentru localizarea activităților terțiare.

Redescoperirea economiei spațiale orientează cercetările de geografie urbană în două direcții bine individualizate:

- **aprofundarea modelelor teoretice** elaborate de economiști și adaptarea lor la specificul cercetării geografice. Această cale este urmată în special de geografii francezi, care continuă demersurile tradiționale, cu adânci rădăcini în școala vidaliană, adăugându-le o mai bună structurare (George Chabot, J.Beaujeu-Garnier, Pierre George ș.a.);

- **experimentarea sistematică a modelelor** elaborate în vederea generalizării lor și a unei implicări directe în fundamentarea unor decizii de ordin practic. În această direcție se regăsește, în primul rând, școala americană de geografie urbană, respectiv Școala de la Seattle, având ca exponent pe B.J.L. Berry. În jurul său s-a dezvoltat o adevărată pleiadă de geografi care vor deveni exponenți de bază ai geografiei urbane contemporane: Richard Morrill, Michael Dacey, William Garrison. Într-un interval de timp foarte scurt, geograful american învăță să utilizeze cele mai noi tehnici de abordare cantitativă a fenomenului urban, precum analizele factoriale, teoria subansamblurilor fluu, teoria grafelor și altele, prin care încearcă validarea modelelor clasice. La începutul anilor '60, centrul de greutate al cercetărilor în geografia urbană se deplasează spre Middle West (Ohio, Michigan, Iowa, Chicago), acolo unde absolvenții de la Seattle, devenind titulari în centrele universitare respective, crează adevărate școli.

Sub influența lui Brian Berry, practic asistăm la o importantă grefă metodologică nouă pe tradițiile geografiei și sociologiei urbane. Această revoluție în geografia cantitativă urbană a condus la progrese apreciabile sub raportul cunoașterii, fundamentând rețelele și sistemele urbane, structura orașelor, noile contexte de dezvoltare urbană sub impactul transformărilor tehnice, mai ales în domeniul automobilului.

Congresul de geografie de la Stockholm (1960) favorizează apropierea dintre geografii englezi, nordici și americani, care continuă calea deschisă de Școala de la Seattle. Apar în forță două personalități ale geografiei mondiale, reprezentate de

Peter Haggett și de Torsten Hagerstrand, ultimul fiind cunoscut ca fondator al Scolii de geografie de la Lund. În concluzie, putem remarca faptul că bilanțul Noii Geografii Urbane este absolut pozitiv, rezultând nenumărate concepte și metode de cercetare, cu rol determinant în evoluția viitoare a acestei discipline geografice.

D) Etapa gândirii radicale și umaniste (1970-1990) are la bază dispariția accentului pus pe expansiunea economică și apariția altor priorități în cercetările de geografie urbană. Una dintre acestea a fost cea reieșită din curentul dominant al anilor respectivi, referitor la critica societății de consum. Cunoscut sub denumirea de **curent radical**, acesta se referă mai ales la studiile întreprinse asupra orașelor, relevând inegalitățile din cadrul lor, procesele de segregare etnică și socială. Pentru reprezentanții acestui curent, manifestat pregnant în geografia urbană, spațiul este un produs al modului de producție, iar raportul centru-periferie la nivel urban reflectă dezvoltarea inegală a orașului. În acest sens trebuie amintit studiul elaborat de William Bunge asupra ghetoului Fitzgerald din Detroit.

Influența neo-marxistă asupra științelor sociale, în general, datează din ultima parte a anilor 1960. În acel timp a fost o chemare generală pentru geografie de a deveni mai relevantă, de a ajuta abordarea și rezolvarea problemelor sociale presante. Aceasta a fost promptă la reacțiile militante, la aspecte precum războiul din Vietnam, mișcările studențești din Franța lui De Gaulle, sărăcia urbană, inegalitatea rasială și creșterea nivelurilor datoriei țărilor în curs de dezvoltare. S-a simțit că geografia cantitativă, pozitivistă nu poate aborda aceste probleme. Geografia cantitativă a fost acuzată de ignorarea consecințelor inerente ale sistemului capitalist, și îndeosebi a producției de inegalitate. Geografii neo-marxiști urbani nu au format un corp comun clar, coerent, în ciuda derivării din aceeași poziție ideologică, ci au continuat să-și exprime individual ideile. Geografia urbană neo-marxistă s-a bazat pe dispute între diferiți autori, dar și pe lucrări de autor care au abandonat pozițiile anterioare. Două figuri de geografi celebri au influențat geografia urbană neo-marxistă: Manuel Castells și David Harvey.

Două dintre cele mai influente lucrări ale lui Castells¹² au privit relația dintre structurile economice și sociale și structurile spațiale. Prima lucrare a furnizat un lectură foarte teoretică și sumară a acestor relații, pentru care Castells a fost frecvent condamnat de criticii săi. Pentru el statul apărea ca singurul reglator al crizelor urbane, apărute din contradicțiile inerente din cadrul modului de producție capitalist. Cea de-a doua așa cum arată și titlul a fost o încercare de a include agentul uman în cadrul oferit de teoria marxistă. Ideea a fost testată într-o serie de studii de

---

¹² Este vorba de *“The Urban Question: A Marxist Approach”*, Edward Arnold, London, 1977 și de *“The City and the Grassroots”* Edward Arnold, London, 1983.

caz asupra mișcărilor sociale urbane de protest și asupra influenței lor în schimbarea urbană. Această lucrare a fost o recunoaștere că ideologiile clasei dominante și cerințele relațiilor economice se impun asupra spațiului

Lucrarea care îl definește pe David Harvey ca un geograf aparținând curentului radical se referă asupra justiției sociale în spațiile urbane¹³ reprezentând o încercare de a vedea și interpreta ciclurile dezvoltării urbane ca o reflecție a rezolvării crizelor de supra-acumulare, apărute în diferite circuite ale capitalului. Acest punct de vedere este, practic, o încercare de a conecta restructurarea urbană de un proces mai larg de restructurare economică. Harvey a argumentat că investiția în producția mediului construit s-a desfășurat când supra-acumularea de capital în produse industriale și bunuri de consum a determinat întoarcerea în sectorul care a suferit cele mai mari pierderi. Aceasta a făcut din teren și proprietate o investiție alternativă atractivă. Terminologia marxistă s-a referit la schimbarea capitalului de la circuitul primar la cel secundar. Investiția în circuitul secundar va conduce la o supra-acumulare în acest sector, determinând întoarcerea investiției în sectorul primar sau în alt domeniu secundar mai profitabil. Teoria economică marxistă aplicată de Harvey a văzut mediul construit ca un loc temporar și adesea instabil de rezolvare a crizelor de supra-acumulare în orașele capitaliste. Exemplele care au fost folosite în sprijinul observațiilor sale au inclus creșterea suburbiilor în USA postbelică și explozia birourilor care a avut loc în anii 1970/1980 în Marea Britanie. În studiul întreprins, în colaborare, asupra rentei absolute și structurării spațiului de către instituții financiare și guvernamentale în orașul Baltimore se arată că opțiunile industriale se înscriu într-un spațiu decizional și în condiții limitate de acces la informație¹⁴.

Modul de abordare al lui Harvey are însă limitele sale, în primul rând pentru că exclude conversia proprietății, trecerea de la uzină la magazin. Deoarece capitalul nu schimbă localizarea nu înseamnă că aceasta nu va avea consecințe sociale. Muncitorii de la fabrici au o anumită redundanță în trecerea lor ca angajați la magazine de lux sau în baruri. Estimarea lui Harvey legată de lupta socială se leagă greu cu o conceptualizare a acestei lupte organizate de diferite clase sociale. Pentru că există multe cazuri de grupuri bazate pe gen, etnie și sex având influențe semnificative asupra proceselor de restructurare urbană. De exemplu, Manchester, New York, Minneapolis, San Francisco și alte orașe în USA unde au existat grupuri cu puternice influențe în dezvoltarea ariilor inelare. În ciuda acestor critici, ideile lui Harvey au generat adevărate dezbateri în cercurile academice, cu toate că multe din ideile sale

---

¹³ Harvey D., *“Social Justice and the City”*, Edward Arnold, London, 1973.

¹⁴ Harvey D., Chatterjee L., *Absolute Rent and the Structuring of Space by Governmental and Financial Institutions*, Antipode, a Radica Journal of Geography, 1974, 6,1.

au fost prea abstracte și cu puține consecințe practice în explorările concrete de restructurare urbană.

Robert Ferras în teza sa de doctorat axată pe studiul Barcelonei, nu privea orașul ca pe un peisaj, ci ca o expresie a raporturilor de forțe dintre proletariatul industrial și burghezia urbană¹⁵. Obiectul geografiei urbane se îmbogățește astfel cu o nouă definiție, aceasta fiind studiul rezultatelor spațiale ale proceselor sociale, care le cuprindeau și pe cele decizionale.

Curentul umanist apare ca o reacție la preocupările exclusiv cantitative promovate de "Noua Geografie" și diminuarea atenției acordate omului, modului în care acesta percepe spațiul în care trăiește și își desfășoară activitatea. Reprezentanții săi critică geografia nomotetică (care prin metode deductive ajungea la stabilirea de legități), arătând rolul important al comportamentelor umane, care sunt determinate nu de principii elementare, ci de motivații individuale complexe. Ei propun să se plece de la indivizi și de la opțiunile acestora pentru a organiza spațiul și a-i înțelege mai bine legitățile¹⁶. Aceasta este nuanța comportamentalistă a acestui curent de gândire în geografia urbană.

Un rol important în afirmarea curentului de gândire umanist l-au avut studiile geografului american de origine chineză Yi Fu Tuan, care în 1976 vorbește de geografia umanistă, arătând acest nou mod de gândire în geografia urbană și în geografie, în general. Fostul său student, Edward Relph descoperă lucrarea lui Eric Dandel "L'Homme et la Terre", publicată în 1952, lucrare care va sta de altfel, la baza noului curent de gândire în geografie. Ideea de fond este că geografia nu are ca scop doar descrierea Terrei, ci și să arate modul în care omul își înscrie existența pe Pământ, dând sens și modelând teritoriile pe care le investește cu valori. Una dintre aceste valori fiind chiar orașul propriu-zis. Prin această concepție, geografia urbană apare ca o meditație asupra destinului indivizilor și grupurilor umane concentrate pe spații foarte limitate.

În cercetările întreprinse asupra orașului, autorii se confruntă cu o lume complexă, cu un haos de experiențe existențiale, iar pentru a înțelege crearea și evoluția structurilor urbane și pentru a contribui la stabilirea unei ordini în acest haos, trebuie ca să țină cont de caracterul subiectiv al cunoașterii și de iraționalitatea

---

¹⁵ Ferras R., *Barcelone, croissance d'une metropole*, Anthropos, Paris, 1977.

¹⁶ Scheibling J., *Qu'est-ce que la Geographie?*, Hachette Livre, Paris, 1994